

Risteyksessä



Uula Saastamoinen^a & Katri Ollila^b

Paikallisessa Risteyksessä

Paikallisuuden aiheesta käytävä ajankohtainen keskustelu on paikallaan, sillä viime vuosien kriisit ovat jättäneet jäljen ihmisten paikkasuhteeseen. Koronapandemian myötä elämästä tuli liiankin paikallista, kun monien elinpiiri kutistui kodin, lähimetsän ja kaupan ympärille. Vaikka olemme paikkaan sidottuja, pandemian aiheuttama etätöiden yleistyminen on osoittanut, ettei työnteko vaadi tietystä paikassa olemista. Uudessa normaalissa opettelemme edelleen uusia hybridiolemisen muotoja teknologiaa hyödyntäen. Nykyään voimmekin olla paikalla ilman, että olemme läsnä.

Alue- ja ympäristötutkimuksen seuran sekä Versus-verkkojulkaisun yhteistyössä toteuttama Risteyksessä-julkaisusarja on jälleen löytänyt paikalleen. Vuoden teemaa – paikallisuutta – käsittelevät seitsemän aiemmin Alue ja Ympäristö -lehteen kirjoittanutta tutkijaa. He pohtivat, millaista muutosta paikallisuuteen liittyvissä tutkimusaiheissa on havaittavissa ja miten muutos nivoutuu yhteiskunnan laajempiin kehityskulkuihin. Näin Risteyksessä-konseptin tavoitteena on jälleen lisätä tutkitun tiedon näkyvyyttä ajankoh- taisessa keskustelussa. Lisäksi vahvistetaan kansalaisyhteiskunnan ja järjestäytyneiden toimijoiden välistä dialogia, kun Risteyksessä-artikkelit asetetaan Versuksen Tiededebattien pohjaksi.

Lähiympäristö on hahmotuskykymme jatke. Se on maasto, jossa osaamme liikkua ja jossa tapahtuvia nopeita muutoksia olemme herkkiä huomaamaan. Toisaalta saatamme olla sokeita hitaalle muutokselle, koska emme tarkkaile tuttua ympäristöä yhtä tarkkaavaisesti kuin vierasta. Vääjäämätön muutos kertoo siitä, että paikallinenkaan ei pysy paikallaan, vaan maailma pakottaa muuttumaan sen mukana. Kansainväliset trendit konkretisoituvat eri aluetasoilla, ja vaikuttavat eri tavoin eri paikoissa. Viimeistään Venäjän hyökkäyssota on tehnyt näkyväksi eri tasot, joilla olemme kytkeytyneet muihin paikkoihin. Toisaalla tapahtuvat asiat laittavat liikkeelle kytkeytyneisyyden verkkoa pitkin etenevän aallon, joka yltää kaikkialle.

Paikallinen toiminta – ristiriitoja ja muutosvoimaa

Paikallisen muuttuminen ei kuitenkaan ole pelkästään ulkopuolelta tulevaan reagointia, vaan myös aktiivista toimijuutta. Jarno Valkonen palaa tekstissään Inarin metsä- konfliktiin 15 vuotta alkuperäisen artikkelinsa jälkeen ja pohtii eri maankäyttömuotojen kytkeytymistä paikkaan. Poro- ja metsätalouden tarpeita on yritetty yhteensovittaa

^a Risteyksessä-sarjan osastotoimittaja & Suomen ympäristökeskus, uula.saastamoinen@syke.fi

^b Versus-verkkojulkaisun päätoimittaja & Kerttu Saalasti Instituutti, Oulun yliopisto, katri.ollila@oulu.fi

alueella pitkään vaihtelevalla menestyksellä. Hänen mukaansa konfliktin tarkastelu maapolitiikkana on avain tilanteen syvällisempään ymmärtämiseen. Tarkastelu auttaa ymmärtämään elinkeinojen erilaisia tapoja tuottaa luonnonvarojaan ja paikkaan kytkeytyneen politiikan moninaisia vivahteita. Poron tapa hahmottaa paikkansa eroaa merkittävästi metsätalouden tavasta hahmottaa materiaalistien luonnonvarojen globaali virta – silti nämä tavat kohtaavat pohjoisessa talousmetsässä.

Myös Inkeri Markkulan tekstissä tarkastellaan saamelaisalueiden alueidenkäyttöön liittyviä ristiriitoja, mutta väestön ympäristöarvojen ja paikallisen kokemustiedon kautta. Niin paikalliset kuin ulkopaikkakuntalaisetkin arvostavat hiljaisuutta, mutta koronapandemian aiheuttamat muutokset matkailuun muokkaavat monin tavoin myös erämaiden hiljaisuutta. Hiljaisuus on omanlaisensa luonnonvara, johon myös poronhoito on yllättävin tavoin kytkeytynyt. Ilmastonmuutoksen aiheuttamat muutokset vuodenvaihtoon korostavat entisestään paikallistiedon merkitystä yhdyskuntasuunnittelun prosesseissa ja ympäristönsuojelussa. Paikallisten kokemuksesta tietoa ei sovi sivuuttaa, jos muutoksiin tahdotaan sopeutua joustavasti.

Paikallisyhteisöjen muodostamisessa verkostoissa on voimaa ratkaista aikamme suurimpia ongelmia. Eva Heiskasen ja Jenny Rinkisen tekstissä sukelletaan kuntien ilmastotyöhön Hiilineutraalit kunnat (HINKU) -verkoston kautta. Paikallisyhteisöt ympäri Suomea ovat osoittaneet, että muiden yhteisöjen kanssa yhdessä toimimalla ja tietoa jakamalla on mahdollista edistää kuntatasolla jopa kansallista politiikkaa kunnianhimoisempaa ilmastotyötä. Paikallisella tasolla konkreettiset toimet ja oma toimijuus on helpompi hahmottaa. Myös järjestelmätason muutos voi tapahtua paikallisten kohtuutalouden kokeilujen murtautuessa valtavirtaan. Paikallisyhteisöjen ennakkoluulotonta ja kokeilunhaluista otetta tarvitaan kirittämään laajempaa yhteiskunnallista muutosta.

Paikallisuus osana laajempia järjestelmiä ja verkostoja

Ruoassa paikallisuuden luonne korostuu, koska ruoka on kasvanut paikallaan. Maarit Sireni ja Antti Puupponen tarkastelevat omista teksteistään lähiruokaa, Sireni lähiruokakonseptin muuttumisen ja Puupponen konseptin kehittämistyön näkökulmasta. Teksteistä piiryy kuva paikallisesta ruoantuotannosta, jonka edistämisen eteen on tehty määrätietoista työtä viimeisen 15 vuoden aikana. Tehdyn työn vaikutukset alkavat myös näkyä, sillä lähiruoka on löytänyt uskollisen yleisönsä. Toisaalta kehitystyössä painitaan edelleen osittain samankaltaisten haasteiden kanssa kuin aiemminkin. Aiheesta on kuitenkin tullut erityisen ajankohtainen niin koronapandemian kuin Venäjän aloittaman hyökkäyssodan jälkeen. Kansainvälisten toimitusketjujen häiriintyminen on näyttänyt konkreettisesti sen, miten kytkeytynyt ja hallitsematon globaali ruokajärjestelmä on luonteeltaan. Lähiruoka on näin ollen osa ruokaturvaa, joka lisää järjestelmätason resilienssiä.

Ruoan lisäksi ihmiset hakevat elämyksiä matkustelusta. Ihmiset matkustavat nauttiakseen arjesta poikkeavista kokemuksista ja paikallisista kulttuureista. Kuitenkin he tuovat mukanaan myös omat mieltymyksensä ja odotuksensa siitä, millaista vieraisissa paikoissa on. Samaan aikaan matkailu on riippuvainen globaalista kytkeytyneisyydestä, joka mahdollistaa ihmisten liikkumisen. Jarkko Saarinen pohtii tekstissään matkailua osana kansainvälistä tarinaa, jonka päättähtinä ovat globaalit muutosvoimat. Hänen mukaansa ylipaikallinen matkailu on esimerkki uusliberaalista pääoman kasautumisesta ja uusiin paikkoihin hakeutumisesta. Toisaalla matkailu johtaa paikallisen kulttuurin ”museoitumiseen”, toisaalla paikallisten erityispiirteiden katoamiseen. Matkailu vaikuttaa aina niin lähtö- kuin kohdealueeseenkin. Laajempi järjestelmätason ajattelu on paikallaan, jotta matkailu voidaan sopeuttaa luonnon kantokyvyn rajoihin.

Paikallisuudessa on pohjimmiltaan kyse paikkojen välisistä ja paikat ylittävistä valtasuhteista. Vaikka viime vuosien kriisit ovat lisänneet yleistä epävarmuutta, ne ovat myös tarjonneet paikallisille ihmisille ja yhteisöille mahdollisuuksia määritellä uudestaan oman toimijuutensa suhteessa ylipaikalliseen kehitykseen. Pandemialla ja sodalla on vaikutuksensa niin luonnonvarojen hyödyntämiseen, ruoantuotantoon, ihmisten liikkumiseen kuin laajempaan yhteiskunnalliseen muutokseen. Monella tapaa seisomme risteyksessä, jossa punnitsemme, muutammeko suuntaa vai palaammeko lähemmäs vanhaa uraa. Paikalleen emme kuitenkaan voi jäädä.